

Տաթևիկ Փարսադանյան Տաթևիկ Շահինյան

ԻՆԴՈՆԵԶԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԸ»

«Տնտեսական հրաշքի» վառ օրինակ և դա հաջողությամբ իրականացրած երկրներից մեկն էլ Ինդոնեզիան է: 1950-2015 թվականների ընթացքում երկրի աճի տեմպը նշանակալիորեն բարձր էր, քան համաշխարհային միջին ցուցանիշը, իսկ մեկ շնչի հաշվով համախառն ներքին արդյունքը մեծացել է մոտ 73 անգամ:

Ինդոնեզիայի Հանրապետությունում խաղաղ զարգացումը սկսվեց 1950 թ.՝ հակազաղութային զինված պայքարի ավարտից հետո: Անցած տասնամյակների ընթացքում կառավարությունների տնտեսական քաղաքականությունը փոխվել է՝ կախված նրանց ռազմավարական առաջնահերթություններից: Նախ՝ ստեղծվեց ազատական տնտեսություն (1950–1957 թթ.), հետո՝ նպատակադրված տնտեսություն (1957–1965 թթ.) և, վերջապես, տնտեսական ժողովրդավարություն (1966–1998 թթ.):

Ինդոնեզիան մահմեդական աշխարհի ամենամեծ երկիրն է, Հարավարևելյան Ասիայի խոշորագույն տնտեսություններից մեկը: Զարգացման տնտեսական ժողովրդավարության ժամանակահատվածը, որը կառավարել է գեներալ Սուխարտոն, այլ կերպ անվանել են «ասիական տնտեսական հրաշք»:

Տնտեսական ժողովրդավարության պատմության մեջ առանձնացվում են տնտեսական զարգացման հետևյալ կարևորագույն փուլերը.

- «Նոր կարգի» հաստատում,
- նավթային հեղաշրջում,
- ազատականացման բարեփոխումներ,
- «Նոր կարգի» զարգացում:

Վերոնշյալ ժամանակաշրջաններում բարեփոխումներ են իրականացվել մի շարք ոլորտներում՝ ներդրումներ, արտահանում և այլն: Դրանց բարելավմանը զուգընթաց երկիրը ապահովել է կայուն տնտեսական աճ, և մոտ 40 անգամ մեծացել է համախառն ներքին արդյունքը: Տնտեսության հաջող կայացման մեջ առանցքային դեր են խաղացել տնտեսական քաղաքականության մշակված հնգամյա ծրագրերը:

20-րդ դարի վաթսուներկանների կեսերին Ինդոնեզիան գտնվում էր ֆինանսատնտեսական խոր ճգնաժամի մեջ: 1950–1960 թթ. Ինդոնեզիան աշխարհի ամենաաղքատ երկրներից մեկն էր, որն ուներ բյուջեի հսկայական դեֆիցիտ և հիպերինֆլյացիա, որը երբեմն գերազանցում էր տարեկան 1500 %-ը: 1965 թ. սեպտեմբերի 30-ի հեղաշրջումը դրա տրամաբանական հետևանքն էր: Երկրում մասնավոր բիզնեսի գործունեությունը սահմանափակ էր, առաջնահերթությունը տրված էր պետական հատվածի զարգացմանը: Պետական հատվածում զանգվածային կոռուպցիան հանգեցրել էր տնտեսական ձախողումների և հիպերինֆ-

յացիայի, որոնց պայմաններում հնարավոր չէր մասնավոր ձեռներեցության զարգացումը¹: Նոր ձևավորված կառավարությունը կողմնորոշված էր զարգացման կապիտալիստական ուղուն, որի պայմաններում առկախված խնդիրները պետք է լուծվեին հիմնականում շուկայական մեթոդներով:

«Նոր կարգի» հաստատում

Կառավարության ուշադրության կենտրոնում էին գնաճի բարձր մակարդակը, արտադրության վերականգնումը, համախառն ներքին արդյունքի աճը:

«Նոր կարգի» հաստատման ժամանակահատվածը առանձնանում է երկրի համակարգի կայացմանն ու բարելավմանն ուղղված միջոցառումներով, որոնցից կարևորագույններն են.

1. արտաքին կապերի վերահաստատում. Ինդոնեզիան վերականգնեց իր անդամակցությունը Միացյալ ազգերի կազմակերպությանը (ՄԱԿ), Արժույթի միջազգային հիմնադրամին (ԱՄՀ) ու Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկին, միացավ Ասիական զարգացման բանկին, իսկ հետագայում՝ նաև Միջազգային զարգացման կազմակերպությանը: Այդ քայլի միջոցով երկրի նկատմամբ վստահությունը բարձրացավ, և ներքաղաքական լարվածությունը թուլացավ:

2. 1965 թ. Տոկիոյում ստեղծվեց Ինդոնեզիայի միջկառավարական խումբը (ԻՄԽ): Տոկիոյի հանդիպումից հետո 1967 թ. ընդունվեց «Արտասահմանյան կապիտալի մասին» օրենքը: Նոր քաղաքականությունը կառուցվել է «բաց տնտեսություն» սկզբունքով, ինչը նշանակում էր օտարերկրյա կապիտալի ազատ մուտք ազգային տնտեսության տարբեր ճյուղեր՝ բացառությամբ նավահանգիստների, էլեկտրաէներգիայի արտադրության և բաշխման, հեռահաղորդակցության, ավիացիոն արդյունաբերության, ջրամատակարարման, երկաթուղիների, ատոմային էներգետիկայի, զանգվածային լրատվական միջոցների:

3. Օրենսդրական դաշտի ստեղծում. մասնավոր ձեռնարկատիրության զարգացման և օտարերկրյա ներդրումներ ներգրավելու համար մշակվեց համապատասխան օրենսդրական հենք: Ընդունվեցին «Օտարերկրյա մասնակցությամբ ձեռնարկությունների ներդրումների մասին» (1967 թ.) և «Ազգային ձեռնարկություններում ներդրումների մասին» (1968 թ.) օրենքները:

4. Երկրի առաջին հավասարակշռված բյուջեի ընդունում. բյուջեի ընդունումը դարձել էր գնաճը զսպելու հիմնական լծակը, ինչը հնարավորություն էր տալիս հրաժարվել փողի նոր թողարկումից (էմիսիա, 1966-1968 թթ.):

5. Կրճատվեցին բնակչությանը և պետական ձեռնարկություններին տրվող սուբսիդիաները՝ հանգեցնելով բյուջեի միջոցների ավելի արդյունավետ օգտագործման:

6. Բարձրացվեցին բանկային վարկերի տոկոսադրույքները: Սահմանվեցին տարբեր տոկոսադրույքներ՝ կախված գործունեության ոլորտից (արդյունաբե-

¹ А. В. Попов, “Экономика Индонезии: современное состояние и тенденции развития”, М., 2019г., с. 11.

րության և սննդի արտադրության համար՝ ամսական մինչև 6%, արտահանման և տրանսպորտի համար՝ 7.5%, իսկ ներքին առևտրի համար՝ 9%): Ավելի վաղ պետական բանկերը վարկեր էին տրամադրում ինֆլացիայից ցածր տոկոսադրույքով: Միևնույն ժամանակ բարձրացվեց բանկային ավանդների տոկոսադրույքը մինչև 5% ամսական, ինչպես նաև ավանդատուներն ազատվում էին տոկոսային հարկեր վճարելուց, իսկ եկամտի ծագման մասին տեղեկատվությունը գաղտնի էր:

Կառավարությունը տպավորիչ արդյունքների հասավ: Նրանք կարողացան իրականացնել «Տնտեսության կայունացման և սղաճի զսպման ծրագիր» (1967–1969 թթ.) և դրանով իսկ ապահովել համեմատաբար արագ ելք ծայրաստիճան գնաճից և կայունացնել երկրի դրամավարկային իրավիճակը: Կառավարությանը հաջողվեց բարձրացնել երկրի վարկանիշը և վստահություն ձեռք բերել միջազգային մակարդակներում, ինչը ճանապարհ բացեց հետագա ծրագրերի իրագործման համար:

Կանաչ լույս բացելով օտարերկրյա կապիտալին՝ Ինդոնեզիան ցանկանում էր լուծել իր կարճաժամկետ և երկարաժամկետ խնդիրները՝ կարճ ժամանակահատվածում վերականգնել տնտեսությունը, ապահովել դրա ինտենսիվ զարգացումը՝ ներգրավելով օտարերկրյա ներդրումներ, ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, ինչը թույլ կտար երկրի տնտեսությունը բարձրացնել նոր մակարդակի:

1969 թվականից սկսած տնտեսական քաղաքականությունը մշակվում էր հնգամյա ծրագրերի տեսքով, որտեղ կարևորվում էին զարգացման առաջնահերթություն ունեցող ոլորտները: Ծրագրերը մշակում էր ոչ միայն կենտրոնական պլանավորման մարմինը, այլև մարզերում ստեղծված պլանավորման համապատասխան մարմինները և պլանավորման բյուրոն:

Տնտեսական քաղաքականության առաջին հնգամյա ծրագիրը (1969–1974 թթ.), ըստ էության, Ինդոնեզիայի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ռազմավարությունն էր: Ծրագիրը նախատեսվում էին՝ տնտեսական աճի բարձր տեմպեր, արտաքին ֆինանսավորման աղբյուրներից կախվածության նվազեցում, արտադրողական ուժերի հավասարաչափ բաշխվածություն, ազգային տնտեսության տնտեսական կապերի և ինտեգրման գործընթացների ամրապնդում, սննդի հիմնական տեսակներով երկրի ինքնաբավություն, ազգային ձեռներեցության զարգացում և այլն:

Նոր ծրագրեր մշակելիս հաշվի է առնվել ժողովրդագրական կարգավորման անհրաժեշտությունը, առանց որի գործնականում անհնար էր լուծել դրված խնդիրները: 1970-ականների սկզբից ի վեր իրականացվում է ընտանիքի պլանավորման քաղաքականություն: 1968 թ. ստեղծվեց Ընտանեկան պլանավորման ազգային ինստիտուտ, որը հետագայում վերափոխեցին Ազգային համակարգող հանձնաժողովի: Ծրագիրն ի սկզբանե իրականացրել են առավել խիտ բնակեցված Ճավա և Բալի կղզիներում: Արդյունքները դրական էին, և այդ ծրագրերի իրականացումը ընդլայնեցին՝ ընդգրկելով այլ կղզիներ և նահանգներ: Բնակչությունը նվազեց, և 2005 թ. գրանցվեց 220 մլն մարդ:

Առաջին երկարաժամկետ ծրագրի իրականացման սկզբնական փուլում, մասնավորապես՝ երեք հնգամյա ծրագրերի ընթացքում առաջնահերթություն տրվեց գյուղատնտեսական ոլորտին և նրա մասնաճյուղերին, ենթակառուցվածքների արդիականացմանն ու ընդլայնմանը, ինչպես նաև հետագա զարգացման համար հիմքի ձևավորմանը:

Պարենային խնդիրը հիմնականում լուծել են բրինձ աճեցնելու համար նպաստավոր տարածքների ընդլայնմամբ. ըստ կառավարության սահմանման՝ «պարենային քաղաքականությունը – բրինձի քաղաքականությունն է»: 1966-1991 թթ. բերքատու տարածքների մակերեսները աճել են 250 %-ով, իսկ մեկ շնչի հաշվով բրինձի սպառումը աճել է 80%-ով¹: 80-ականների երկրորդ կեսին Ինդոնեզիան հասավ ինքնաբավության:

Գյուղատնտեսական արտադրության խթանման նպատակով կառավարությունը ստեղծեց միջնորդ կազմակերպություններ: Կազմակերպությունների գործառույթները ներառում էին նպաստավոր պայմաններով վարկերի ու սուբսիդավորված գներով սածիլների և բարձրորակ սերմերի տրամադրումը: Վարկի մայր գումարն ու տոկոսադրույքները ենթակա էին վճարման բերքահավաքից հետո²:

Երկրում բարենպաստ ներդրումային միջավայր ստեղծելու նպատակով 1970 թ. ընդունեցին «Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների մասին» օրենքը, համաձայն որի՝ Ինդոնեզիայի կառավարությունը մի շարք արտոնություններ էր տալիս օտարերկրյա ներդրողներին, մասնավորապես՝ ազատելով բոլոր տեսակի քաղաքական ռիսկերից:

Այսպիսով՝ առաջին հնգամյա ծրագրի ընթացքում իրականացված թիրախային միջոցառումները տվեցին իրենց նախնական արդյունքները՝ ապահովելով արտադրողական ուժերի հավասարաչափ բաշխում և գյուղատնտեսական ոլորտի բարելավում: Կառավարության կողմից իրականացված միջոցառումների արդյունքում երկրի համախառն ներքին արդյունքը աճել է մոտ 3 անգամ:

Նավթային հեղաշրջում

Երկրորդ հնգամյա ծրագիրը (1974-1979 թթ.) և երրորդ հնգամյա ծրագրի (1979-1984 թթ.) մի մասը համընկան նավթային հեղաշրջման ժամանակահատվածի հետ: Ծրագրի առաջնահերթությունն էր զարգացնել տարածաշրջանային ենթակառուցվածքները՝ առավել բնակեցված ճավա կղզուց դուրս:

Այս ժամանակահատվածում առաջնային խնդիրներից են տարածաշրջանային ենթակառուցվածքների կատարելագործումը և արտադրողական ուժերի հավասարաչափ բաշխվածությունը: Դրանց լուծման նպատակով էլ թեթևացրին ճավա, Բալի, Մադուրա, Լոմբոկ և մասամբ Սումատրա կղզիներում գերբնակեցումը: Ճավայում, որը երկրի տարածքի 7% էր, բնակվում էր ընդհանուր բնակչության երեք քառորդը: Այնուամենայնիվ, ինչպես ցույց տվեցին 20-րդ և 21-րդ դարերում Արևելյան Ինդոնեզիայում միգրանտների և տեղի բնակչության միջև

¹ Indonesia Source Book. Jakarta, 1994, p. 72-74.

² Л. Ф. Пахомова, “Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия)”, стр. 194.

բազմաթիվ բախումները, վերաբնակեցման քաղաքականությունը հաշվի չի առել բնակավայրերի բնիկ բնակչության շահերը:

70-ականներին նավթի համաշխարհային գների կտրուկ աճը թույլ տվեց Ինդոնեզիայի ղեկավարությանը կտրուկ մեծացնել պետության ծախսերը տնտեսության զարգացման և սոցիալական կարիքների բավարարման համար: Գյուղատնտեսության ոլորտում ոռոգման օբյեկտներում խոշոր ներդրումները, բույսերի նոր տեսակների օգտագործումը և հանքային պարարտանյութերի օգտագործման զգալի աճը, ինչպես նաև ցանքատարածությունների ընդլայնումը հնարավորություն տվեցին զգալիորեն ավելացնել բազմաթիվ մշակաբույսերի արտադրությունը և, ամենակարևորը, մինչև 1985 թ.¹ բրնձի ինքնաբավության հասնելը: Այսպիսով՝ եթե 1970-ին երկրում գտված բրնձի արտադրանքը կազմել է 19.3 միլիոն տոննա, իսկ դրա ներմուծումը՝ 771 հազար տոննա, որը 1979 թ. աճել է մինչև 2.6 միլիոն տոննա, ապա 1985 թ. արտադրությունը հասել է 39 միլիոն տոննայի, ինչը թույլ է տվել դադարեցնել ներմուծումը:

Օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման գործընթացի ակտիվացմամբ պայմանավորված՝ սկսեց զարգանալ նաև ձեռնարկատիրական գործունեությունը: Ձևավորվեցին եռակողմ հարաբերություններ արտասահմանյան ընկերությունների, պետական և մասնավոր հատվածների միջև: 1974 թ. ստեղծվեց համակարգող խորհուրդ, որը հաստատեց տեղական և արտասահմանյան ձեռնարկատերերի դիմումները՝ ուղղված տարբեր ենթակառուցվածքների վերազինմանը: Հետզհետե ընդլայնվեց օտարերկրյա կապիտալի մուտքը տնտեսության տարբեր ճյուղեր և տնտեսական գործունեության ոլորտներ: Ի վերջո, հարկ է նշել, ներդրումները որոշիչ դեր ունեցան տնտեսական աճի ապահովման գործում:

Այսպիսով՝ բյուջետային ծախսերը՝ ուղղված գյուղատնտեսության զարգացմանը, 1973-1974 թթ. 7.7% էր, իսկ 1978-1979 թթ. հասավ 14.6%-ի, հումքի արտահանման ծավալները ամբողջ արտահանման մեջ՝ 90%-¹-ի: Մեծապես ավելացել էր փայտանյութի և սուրճի արտահանումը: Այս ամենը երկրի՝ արտահանման խթանմանն ուղղված քաղաքականության հետևանք էր:

Ներքին քաղաքական իրավիճակի կայունացումից հետո 1977 - 1997 թթ. օտարերկրյա ներդրումների մեծ հոսք արձանագրվեց երկրում: Օտարերկրյա ներդրումների տարեկան աճը կազմել է 42%, ներքին ներդրումները 1967 - 1997 թթ. միջինը տարեկան 50% էր, ինչը կապված էր «Նոր կարգի» ռեժիմի ժամանակահատվածում ներդրումային բարենպաստ միջավայրի ստեղծման հետ²:

Ազատականացման բարեփոխումներ

Երրորդ հնգամյա ծրագրի (1979-1984 թթ.) երեք տարիները համընկան ազատականացման բարեփոխումների ժամանակահատվածի հետ: Ծրագրի

¹ Rosser A., The Politics of Economic Liberalisation in Indonesia: State, Market and Power. – Richmond: Curzon, 2002, p. 42.

² А. В. Попов, “Экономика Индонезии: современное состояние и тенденции развития”, М., 2019, стр. 29.

առաջնահերթությունն էր արտահանման ուղղվածություն ունեցող արդյունաբերության զարգացումը:

Ծրագիրը նախատեսում էր խթանել արտահանումը՝ բազմազանեցնելով ոլորտները (բացի նավթից և գազից), ինչը 60%-ով կավելացներ արտահանման ծավալները: Ինդոնեզիան ազգային արտահանումն ավելացնելու հսկայական ներուժ ուներ: Այսպիսով՝ կառավարությունը փորձեց թուլացնել կախվածությունը նավթի համաշխարհային գների տատանումներից: Ընդլայնվեց արտահանվող արտադրանքի և նոր ապրանքատեսակների արտադրությունը: Ստեղծվեցին ներմուծված կիսաֆաբրիկատների և բաղադրիչների հիման վրա նոր ապրանքներ արտադրող ձեռնարկություններ:

80-ականների սկզբին նոր տնկարկային տնտեսությունների կողքին սկսեցին զարգանալ կենտրոնական ազգային տնկարկային տնտեսությունները: Կառավարության կողմից մշակված գործիքակազմի հիման վրա տեղաբնակներին և գյուղացի-վերաբնակեցվածներին տրամադրվեցին 3-ից 5 հա հողամասեր: Դրանց վրա սկսեցին աճեցնել որոշակի մշակաբույսեր, իսկ ստացված արտադրանքը հանձնում էին կենտրոնական տնկարկային տնտեսություններին՝ վերամշակման համար: Այս ամենի արդյունքում որոշակի կապ հաստատվեց գյուղացիական և խոշոր տնկարկային տնտեսությունների միջև, իսկ վերջիններս մուտքի հնարավորություն ունեին դեպի համաշխարհային շուկա:

Այսպիսով՝ 1980-ական թվականներին Ինդոնեզիան կարողացավ ազատվել նավթային կախվածությունից: Սրան մեծապես նպաստեցին գյուղատնտեսության զարգացումն ու երկրի վարած արդյունավետ տնտեսական քաղաքականությունը՝ ուղղված արտահանման ծավալների մեծացմանը:

«Նոր կարգի» զարգացում

Չորրորդ (1984-1989 թթ.) և հինգերորդ (1989-1994 թթ.) հնգամյա ծրագրերի տարիները համընկնում են «Նոր կարգի» զարգացման ժամանակաշրջանի հետ: Ծրագրի նպատակն էր արտահանման ծավալների ընդլայնում:

Ինդոնեզիայի արտահանման աճը, անկասկած, պայմանավորված էր զգալի ներդրումներով, որոնք կատարվել են օտարերկրյա և ազգային ներդրողների կողմից «Նոր կարգի» ռեժիմի օրոք: Այսպիսով՝ 1985-1996 թթ. «Արտասահմանյան ներդրումների մասին» օրենքի սահմաններում ներդրումներն էին 141.8 մլրդ դոլար, ըստ ազգային արժույթի՝ 429.3 տրիլիոն ռուփի¹: Արտահանումը 1986-1997 թթ. աճել է 3.75 անգամ 16 մլրդ դոլարից 60 մլրդ դոլար²:

Արտահանման ծավալները մեծացնելու նպատակով կառավարությունը կատարեց փոփոխություններ և կիրարկեց որոշակի արտոնություններ.

1. 1984–1986 թթ. պարզեցրին արտահանման և ներմուծման ընթացակարգերը, որոնց մեծ մասը մաքսայինից փոխանցեցին շվեյցարական “SGS” ընկե-

¹ Prof. Dr Boediono. Ekonomi Indonesia dalam Lintasan Sejarah. Jakarta, 2016, h.171.

² <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=1997&locations=ID&start=1986>

րությանը¹: Վերջինս սկսեց վերահսկել արտաքին առևտրի գործառնությունները առանց Ինդոնեզիայի մաքսային մարմիններին բնորոշ կոռուպցիոն բաղադրիչի, ինչը, ի վերջո, դրական անդրադարձավ ապրանքների արտահանման գործընթացի վրա:

2. Ձեռնարկեցին լրացուցիչ միջոցներ արտահանումը խթանելու համար: Օրինակ՝ իրենց արտադրանքի առնվազն 85%-ը արտահանող ձեռնարկությունները ազատվում էին արտահանվող արտադրանքի թողարկման համար օգտագործված հումքի և բաղադրիչների ներմուծման հարկերից:

Այսպես կոչված «Նոր կարգի» ժամանակաշրջանում (1966–1998 թթ.) Ինդոնեզիայի Հանրապետության տնտեսության տարեկան միջին աճի տեմպը կազմեց 7.2%²: 90-ականների սկզբին Արևելյան Ասիայի շատ երկրներ, ներառյալ Ինդոնեզիան, սկսեցին սրընթաց զարգանալ: Այս ժամանակահատվածն անվանեցին «ասիական տնտեսական հրաշք», որի արդյունքն էին 1996 թ. տնտեսական ցուցանիշները: ՀՆԱ–ն այդ ժամանակաշրջանում աճել է 40 անգամ: Եթե 1968 թ. մեկ շնչի հաշվով եկամուտը կազմում էր 60 դոլար, ապա 80-ականների վերջում՝ գրեթե 500 դոլար, իսկ 1996 թ. հասել էր 1,136 հազար դոլարի³:

1997–1998 թթ. տեղի ունեցավ ֆինանսական, տնտեսական ճգնաժամ Հարավարևելյան Ասիայում, որը ուժգնացավ 1997 թ. կեսերին և 1990-ականների վերջերին լուրջ ցնցում ստեղծեց համաշխարհային շուկայում: Ճգնաժամի իրական պատճառը «ասիական վագրերի» աննախադեպ տնտեսական աճն էր, որը նպաստել էր այդ երկրներ կապիտալի զանգվածային ներհոսքին, պետական պարտքի աճին⁴, տնտեսության գերտաքացման և բումի անշարժ գույքի շուկայում: 1997-1998 թթ. ասիական ճգնաժամն ավելի մեծ վնաս հասցրեց Ինդոնեզիայի տնտեսությանը, քան Արևելյան Ասիայի շատ այլ երկրների: «Ասիական վագրերի» տնտեսության համար հատկանշական էր ազգային արժույթի փոխարժեքի անկումը (այսպես՝ թաիլանդական բատը սկզբում 48%-ով ընկավ, իսկ 1997 թվականին գրեթե 100%-ով, իսկ ինդոնեզական ռուպիին՝ 228%-ով⁵), ֆոնդային ինդեքսների անկումը, գնաճը, կորպորատիվ պարտքի մեծացումը, ընկերությունների սնանկացումը:

Մինչ 1997 թ. տնտեսական ճգնաժամը Ինդոնեզիան 20-րդ դարի հաջող տնտեսության զարգացման վառ օրինակ էր: Ասիական ֆինանսական ճգնաժամը ունեցավ այնպիսի քաղաքական հետևանքներ, ինչպիսին ինդոնեզական բռնապետ նախագահ Սուխարտոյի հրաժարականն էր: Չնայած տնտեսության անկմանը՝ նոր կառավարությունը սկսեց մշակել և գործարկել միջոցառումներ, որոնք իրենց դրական ազդեցությունը թողեցին տնտեսության վրա: Երկրի տնտեսու-

¹ <https://www.sgs.co.id/en/our-company/about-sgs/sgs-in-brief/sgs-in-indonesia>

² <https://countryeconomy.com/gdp/indonesia?year=1997>

³ Growth and Inequality: The Case of Indonesia, 1960-1997, Table 5, p. 27.

⁴ Public Debt and Its Determinants in Market Access Countries, Results from 15 Country Case Studies, March 2005, The World Bank, p. 50.

⁵ Kaufman G. G., Krueger T. H., Hunter, W.C. (1999) The Asian Financial Crisis: Origins, Implications and Solutions. Springer

թյան զարգացմանը մեծապես նպաստեցին նախ և առաջ 2002 թ. հաստատված մակրոտնտեսական կայունացումը, այնուհետև՝ արտադրանքի արտահանմանն ուղղված քաղաքականության շարունակությունն ու զբոսաշրջության ոլորտում նոր ծառայությունների ներդրումը, բնակչության կրթության ֆինանսավորումը և սոցիալական ապահովությունը, հանքարդյունաբերության ոլորտում արգելքների կիրառումը:

Ինդոնեզիան զբոսաշրջային հսկայական ներուժ ունի: Ոլորտի զարգացումը աշխատանքով է ապահովում հսկայական թվով մարդկանց, այդ թվում՝ հյուրանոցների աշխատողների, զբոսաշրջիկների ուղեվարների, զբոսաշրջային ուղղվածություն ունեցող աշխատողների համար, ովքեր զբաղված են առևտրի, սննդի, սպա, տրանսպորտի և այլ ոլորտներում: Պետական քաղաքականությունն ուղղված է հնարավորինս շատ օտարերկրյա զբոսաշրջիկներ ներգրավելուն, որի նպատակով իրականացվել են բարեփոխումներ հետևյալ ուղղություններով.

- բաց սահմանի քաղաքականություն. չեղարկվել են Ինդոնեզիա զբոսաշրջային նպատակներով ժամանող մուտքի վիզաներն արդեն 169 երկրների քաղաքացիների համար, ինչը դրական է անդրադարձել զբոսաշրջիկների ներհոսքի վրա:
- Հարմարավետություն. Ինդոնեզիայում նոր զբոսաշրջային ուղղությունների գրավչությունն ու հասանելիությունը բարելավելու համար բացվում են միջազգային չվերթներ՝ օտարերկրյա զբոսաշրջիկների համար ավելի հասանելի դարձնելով այնպիսի տարածքներ, ինչպիսին է, օրինակ, Բելինգտուն կղզին:
- Հյուրանոցների բազմազանություն. հյուրանոցային ծառայությունները մատուցվում են բոլոր նախասիրությունների համար: Ինդոնեզիայում զբոսաշրջության հիմնական կենտրոններում Բալիում և Ջոգյակարայում, կառուցվել են առաջին կարգի հյուրանոցներ: Սակայն արևմտյան զբոսաշրջիկների մի մասը փորձում է հանգստանալ ժամանակակից քաղաքակրթությունից: Նման վայրերից է Արևելյան Նուսատենգարա նահանգի Ալոր կղզին, որտեղ գործում է նվազագույն հարմարություններով հյուրանոց: Հյուրանոցում տեղերը ամրագրված են մի քանի տարի առաջ:

Ինդոնեզիայում ներքին զբոսաշրջությունը նույնպես շատ զարգացած է: Ինդոնեզացիները, որոնք ընդհանուր առմամբ սիրում են տարբեր ուղևորություններ, ակտիվորեն ճանապարհորդում են Ինդոնեզիայի տարածքում: Վերջին տարիներին ներքին զբոսաշրջիկների թվաքանակը հավասարվել է երկրի բնակչությանը՝ 260 միլիոն մարդ:

Զարգացած և հզոր երկիրը չի կարող գոյություն ունենալ առանց կրթված և առողջ բնակչության: Այս առումով Ինդոնեզիայի կառավարության ուշադրության կենտրոնում են կրթությունը և առողջապահությունը: Աջակցությունը ցուցաբերվում է դպրոցական շրջանից սկսած մինչև բուհական շրջան:

1. Զգալի օգնություն է ցուցաբերվում աղքատ ընտանիքների երեխաների կրթությանը: 6–21 տարեկան անձանց կրթական ծրագրերի ծախսերը սուբսի-

դավորում են: Կրթություն ստանալու համար տրամադրվող տարեկան գումարների չափը կախված է ըստ հանրակրթական ուսուցման փուլերի (տարրական, միջնակարգ և միջնակարգ երկրորդ մակարդակ կամ ավագ դպրոց)¹: Նման օգնություն ստացող ցածր եկամուտ ունեցող ընտանիքների ուսանողներին տրվում էին «խելացի Ինդոնեզիայի քարտեր» (Kartu Indonesia Pintar - KIP), որոնց փոխանցվում էին համապատասխան դրամական միջոցները:

2. Կրթության ոլորտում աղքատ ընտանիքների շնորհալի ուսանողներին բարձրագույն կրթության համար վճարվում էին սուբսիդիաներ՝ ամսական 400 հազար ռուպիի չափով, որոնք անմիջապես փոխանցվում էին բուհերի հաշվեհամարներին: «Աղքատ ընտանիքների հաջող ուսանողներին կրթելու ծախսեր» (Biaya Pendidikan Mahasiswa Miskin Berprestasi - BIDIKMISI)² կոչվող ծրագրում մասնակցում էին պետական բոլոր և որոշ մասնավոր համալսարաններ, որոնք, իհարկե, դժկամորեն էին միացել, քանի որ աղքատ ուսանողների համար փոխանցվող գումարները չափազանց փոքր էին: Ուսանողները ստանում էին նաև կրթաթոշակ, որոնք վճարվում էին չորս տարի: Այս ծրագրին տարեկան մասնակցում էին 80-90 հազար ուսանող³:

3. Ստեղծվեց առողջապահության ոլորտում սոցիալական երաշխիքների ապահովման հանձնաժողով (Badan Penyelenggara Jaminan Sosial-Kesehatan/BPJSK-BPDSK), որին հանձնարարված էր պետական բժշկական հիմնարկներին բժշկական օգնություն ցուցաբերելու համար միջոցներ տրամադրել: BPDSK բժշկական ծառայության ծրագրին մասնակցությունը պաշտոնապես պարտադիր էր, և ծրագրում ներգրավված էին թե՛ պետական հիմնարկների և թե՛ մասնավոր ձեռնարկությունների ներկայացուցիչները: Ծրագրի մասնակիցները ամսական վճարումներ էին կատարում:

4. Պետությունը ստանձնեց բոլոր աղքատ քաղաքացիների բուժօգնության հիմնահարցի լուծումը: Աղքատ քաղաքացիներին անվճար սպասարկման համար քարտեր էին տրամադրում՝ Kartu Indonesia Sehat Card կամ կարճ ձևով KIS (Kartu Indonesia Sehat), ինչը փաստորեն նշանակում էր BPDSK ծրագրին մասնակցելու հնարավորություն: Նախագահ Ջոկո Վիդոդոյի խոսքով՝ 2018 թ. 92.2 միլիոն քարտ է տրամադրվել⁴:

5. Ծայրահեղ աղքատ խավի համար ներդրվեց սննդի օժանդակման լրացուցիչ ծրագիր (Pemberian Makanan Tambahan - PMT), որը տրամադրվում էր հղի կանանց և մինչև 5 տարեկան երեխաների համար: Բացի այդ, Ինդոնեզիան իրականացնում էր օժանդակ ծրագիր նաև առանց խնամքի մնացած ծերերի

¹ <https://www.kemdikbud.go.id>

² <https://lkdikti8.ristekdikti.go.id/wp-content/uploads/2019/07/Permenristekdikti-6-2019-Bantuan-Biaya-Pendidikan-bagi-Mahasiswa-Miskin-Berprestasi.pdf>

³ <http://www.satuharapan.com/read-detail/read/6400-mahasiswa-miskin-di-papua-butuh-beasiswa-bidikmisi>

⁴ <http://presidenri.go.id/Laporan> 4 Tahun Pemerintahan Joko Widodo – Jusuf Kalla. h.54.

համար՝ ASLUT (Asistensi Sosial Lanjut Usia Terlantar-ASLUT), համաձայն որի՝ 30 հազար տարեցներ ծառայություններ են ստանում:

2015 թ. արձանագրվեց հանքարդյունաբերության ոլորտում գործազրկության զանգվածային աճ, երբ 2014 թ. հրամանագրով արգելվեց չմշակված հանքաքարի արտահանումը Ինդոնեզիայից: Ինդոնեզիան, որը նախկինում հանդես էր գալիս որպես նիկելի հանքաքարի խոշորագույն արտահանող և բոքսիտի հիմնական արտադրող, արգելեց չմշակված մետաղների արտահանումը՝ նպատակ ունենալով ստիպել հանքարդյունաբերական ընկերություններին հանքային պաշարները մշակել երկրի ներսում՝ հետագայում արտահանումից ավելի շատ շահույթ ստանալու ակնկալիքով: Քանի որ երկրում այս ժամանակահատվածում հումքի նկատմամբ պահանջարկը խիստ սահմանափակ էր, հարյուրավոր ձեռնարկություններ, որոնք նախկինում կողմնորոշված էին հումքի արտահանմանը, ստիպված էին դադարեցնել աշխատանքը, ինչի արդյունքում ոլորտի աշխատողները դարձան գործազուրկ և մասամբ տեղափոխվեցին տնտեսության այլ ոլորտներ: Այս միջոցը հարկադրված էր և ուղղված էր չինական արդյունաբերության ազդեցության նվազեցմանը և սեփական արդյունաբերական ոլորտի խրախուսմանը: 2016 թ. նիկելի հանքաքար վերամշակող ներքին արդյունաբերության զարգացմանը զուգընթաց ներքին պահանջարկը կտրուկ աճել և բերել էր հանքարդյունաբերության մեջ զբաղվածության աճին, որի արդյունքում 2016–2017 թթ. գործազրկության մակարդակը նվազել էր մինչև 0.4%: Գործազրկության մակարդակը 2007–2014 թթ. ցուցաբերել է նվազման միտում, իսկ 2015 թ. աճել է 0.5%-ի չափով¹: 2014 թ. արգելող հրամանագրի ընդունման հետևանք էր գործազրկության աճը: Հավելենք, որ գործազուրկները միայն հանքարդյունաբերության ոլորտի ներկայացուցիչներ էին: Նման որոշումը ունեցել է կարճաժամկետ և միջնաժամկետ ազդեցություններ: Իրական հատվածում կարճաժամկետ միջակայքում բարձրացել է գործազրկության մակարդակը, իսկ միջնաժամկետում՝ ավելացել են ներդրումները: Կարելի է եզրակացնել, որ չմշակված հումքի արտահանման արգելքը լրջորեն խթանել էր ներդրումները: Ներդրումների առյուծի բաժինն ընկել էր 2016-2017 թթ. վերամշակող արդյունաբերության ոլորտին (բացառությամբ նավթագազային ոլորտի)²:

2016-2017 թթ. Ինդոնեզիայում իրականացված օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները կրկնակի գերազանցել են նախագծի տվյալներին: Դրանցից ակնհայտ է, որ վերջին տարիներին արտասահմանյան ամենամեծ ներդրումները բաժին են ընկնում վերամշակող արդյունաբերությանը, ինչը կապված է ինչպես տեղական էժան աշխատուժի, այնպես էլ Ինդոնեզիայի հսկայական ներքին շուկայի հետ: Անկասկած, չմշակված հումքի արտահանման արգելքը, որը մտցվել էր 2014 թ. սկզբին, լրջորեն խթանել էր այդ ներդրումները, և դա չինական մի շարք խոշոր ընկերություններին դրդել էր մեծ գումարներ ներդնել Սուլավեսիում նիկելի հանքաքարի վերամշակման գործարանների շինարարու-

¹ <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=ID>

² www3.bkpm.go.id/en/statistic/foreign-direct-investment-fdi

թյան մեջ: Էկոնոմիկայի նախարար Չարլու Թանյունգը նշել էր, որ ըստ նախարարության տվյալների՝ կես տարվա ընթացքում մոտ 8 միլիարդ դոլար է ներդրվել Ինդոնեզիայում ալյումինի վերամշակման երեք գործարանների կառուցման համար, և 2 միլիարդ՝ ֆերոնիկելի վերամշակման համար¹: Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների հոսքը ապահովելու համար պահանջվել է ընդամենը մոտ կես տարի:

Արտաքին հատվածում հրամանագրի ազդեցությունը սկզբնական շրջանում հանգեցրեց ապրանքների և ծառայությունների արտահանման կտրուկ նվազման: Փաստացի արտահանումը 2014 թ. կազմել է 210.82 մլրդ դոլար, 2015 թ.՝ 182.158 մլրդ դոլար, իսկ 2016 թ.՝ 177.886 մլրդ դոլար, այսինքն՝ արտահանումը կրճատվել էր 32.934 մլրդ դոլարով²: Ներդրումների շնորհիվ կառուցված արտադրական հզորությունների կողմից հանքաքարի վերամշակման գործարկումից հետո 2017–2018 թթ. գրանցվեց արտահանման կտրուկ աճ՝ համապատասխանաբար 204.999 մլրդ դոլար և 218.499 մլրդ դոլար: Այսինքն՝ ձեռնարկած միջոցառումները դրական ազդեցություն ունեցան արտահանման խթանման վրա³:

Հնայած ճգնաժամի հետևանքներն աղետալի էին, այնուամենայնիվ կառավարությունը մի շարք միջոցառումներ ձեռնարկեց երկիրը այդ վիճակից դուրս բերելու համար, ինչն արտացոլվեց նաև 1 շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի վրա: Այն 1998 թ. 460 դոլար էր, իսկ 2000 թ. գրեթե կրկնակի աճել էր՝ հասնելով 780 դոլարի⁴:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Ժամանակակից Ինդոնեզիայի տնտեսության վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ անկախության տարիների ընթացքում երկիրն զգալի տնտեսական հաջողություններ է գրանցել:

«Նոր կարգի» հաստատման շրջափուլում կառավարության ուշադրության կենտրոնում էին երկրի միջազգային վարկանիշի բարձրացումը, միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների հետ համագործակցության վերականգնումը և, այդ համատեքստում, սղաճի զսպմանն ուղղված քաղաքականության իրականացումը:

«Նոր կարգի» հաստատում

Երկրի վարկանիշի բարձրացում: Միջազգային նոր պայմանագրերի կնքում, որոնք միջազգային հարթակներում երկրի ծայնը լսելի կդարձնեն:

Մշակել նոր քաղաքականություն, որը թույլ կտա օտարերկրյա կապիտալի ազատ մուտք ազգային տնտեսության տարբեր ճյուղեր որոշակի վերապահումներով՝ էլեկտրաէներգիայի արտադրություն և բաշխում, հեռահաղորդակցություն, ջրամատակարարում, երկաթուղիներ, ատոմային էներգետիկա, զանգվածային լրատվական միջոցներ:

¹ https://polpred.com/?ns=1&ns_id=1158426

² <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=ID>

³ <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=ID>

⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ID>

Այս գործողություններին հաջորդում է ներդրումների ներգրավման համար բարենպաստ պայմանների ստեղծումը: Նավթային հեղաշրջման փուլում նավթի գների բարձրացման միջոցով գոյացած գումարները և արդեն ներգրավված ներդրումները ներարկվեցին ներքին շուկա՝ փորձելով զարգացնել ներքին արտադրությունը, որը հետագայում պետք է արտահանվեր: Այս ժամանակահատվածում առաջնային խնդիրներից էին տարածաշրջանային ենթակառուցվածքների կատարելագործումը և արտադրողական ուժերի հավասարաչափ բաշխվածությունը:

Նավթային հեղաշրջում

Մշակել վերաբնակեցման կոշտ ծրագիր, որի իրականացման արդյունքում տեղի կունենա արտադրողական ուժերի հավասարաչափ բաշխում և ծայրամասային շրջանների զարգացում, որը քաղաքական մեծ նշանակություն ունի երկրի միասնական պետության ամրապնդման գործում: Երևանում ապրում է Հայաստանի բնակչության մոտ $\frac{1}{2}$ -ը և այն գերբնակեցված է: Վերաբնակեցման քաղաքականությունը չպետք է հաշվի առնի բնակավայրերի բնիկ բնակչության շահերը:

Ազատականացման բարեփոխումների ժամանակահատվածում ուշադրության կենտրոնում են լինում արտադրության բազմազանացումը և կողմնորոշվածությունը դեպի արտահանում: Ստեղծվել են վերամշակող արդյունաբերության ժամանակակից շատ ճյուղեր, որոնք դարձան ազգային տնտեսության առաջատար հատվածը:

Ազատականացման բարեփոխումներ

Մշակել գյուղերի վերաբնակեցմանն ուղղված արդյունավետ ծրագիր, որի գործիքակազմի հիման վրա տեղաբնակներին և գյուղացի-վերաբնակեցվածներին տրամադրել գյուղատնտեսական նշանակության հողամասեր:

Ներդնել տնկարկային տնտեսությունների գործուն համակարգ, որոնք, ելք ունենալով դեպի մեծ շուկաներ, կպահպանեն կապը գյուղատնտեսական ապրանքների արտադրությամբ զբաղվող գյուղացիական տնտեսությունների հետ:

Մշակել արտահանումը խթանող ռազմավարական ծրագիր, որը կներառի արտահանմանն ուղղված ոլորտների բազմազանեցում: Բազմազանեցումը կատարել երեք հիմնական ուղղություններով. ընդլայնել արտահանվող արտադրանքի և նոր ապրանքատեսակների արտադրությունը, ներմուծված կիսաֆաբրիկատների և բաղադրիչների հիման վրա նոր ապրանքներ արտադրող ձեռնարկություններ ստեղծել:

Վերջին՝ «Նոր կարգի» զարգացման ընթացքում կառավարությունը արտահանման խթանմանն ուղղված միջոցառումներ է իրականացրել՝ արտոնությունների միջոցով:

«Նոր կարգի» զարգացում

Մշակել և ձեռնարկել արտահանման խթանմանն ուղղված միջոցառումների համալիր: Մասնավորապես՝ թողարկվող արտադրանքի առնվազն 85%-ը արտահանող ձեռնարկություններին ազատել արտահանվող արտադրանքի թողարկ-

ման համար օգտագործված հումքի և բաղադրիչների ներմուծման հարկերից:

Չնայած 1997 թ. տնտեսության անկմանը՝ նոր կառավարությունը սկսեց մշակել և գործարկել միջոցառումներ, որոնք իրենց դրական ազդեցությունը թողեցին տնտեսության վրա: Հանքարդյունաբերության ոլորտը մասնագիտացված էր հայրենական հանքային հարստության վերամշակման մեջ և գյուղատնտեսության ոլորտի նման ուներ արտահանման մեծ ներուժ: Դրա մասին է վկայում հանքարդյունաբերության ոլորտում չմշակված հանքաքարի արտահանման արգելքի ընդունումը, ինչը միջնաժամկետ հատվածում իր դրական ազդեցությունն է ունեցել ներդրումների ու արտահանման ավելացման, ինչպես նաև գործազրկության կրճատման գործում: Անմասն չեն մնացել նաև կրթության և զբոսաշրջության ոլորտները:

Հեղձնաժամային ժամանակաշրջան

Հայաստանի Հանրապետությունը հարուստ է պղնձի և մոլիբդենի պաշարներով: Հայտնի են Քաջարանի, Ագարակի և վերջերս շահագործման հանձնված Թեղուտի հանքավայրերը: Հայաստանը տիրապետում է մոլիբդենի համաշխարհային պաշարների մոտ 7%-ին: Մոլիբդենն ունի հալման շատ բարձր ջերմաստիճան, ինչի շնորհիվ այն օգտագործում են լեգիրացված (ամրություն, կոեփություն, կոռոզիադիմացկունություն, այլ հատկանիշներ ունեցող) պողպատներ ձուլելու համար, ինչպես նաև էլեկտրավակուումային սարքերի արտադրության մեջ, միջուկային ռեակտորների, հրթիռների և այլ թռչող սարքերի՝ բարձր ջերմաստիճաններում աշխատող մասեր պատրաստելու համար: Հայաստանից մոլիբդեն գնում են գլխավորապես Գերմանիան, Նիդեռլանդները և Ռուսաստանը: Մոլիբդենի արտահանման արգելքի դեպքում հնարավոր կլինի պողպատների ձուլման գործընթացը իրականացնել Հայաստանի տարածքում:

Կրթության որակ հասկացությունը սերտորեն առնչվում է կրթության մատչելիությանը, և չնայած սրանք երկու տարբեր հասկացություններ են, այնուամենայնիվ փոխլրացնում են միմյանց: Եթե կրթության որակը հնարավոր չէ առանց կրթության մատչելիության, ապա մատչելիությունը իմաստազրկվում է առանց համապատասխան կրթական որակի ապահովման: Որակյալ կրթությունը միտված է ապագային: Որակյալ կրթությունը գիտելիքաստեղծ գործունեության հիմքերից է, որը կարող է բերել գիտելիքահենք տնտեսության, ժողովրդավարական հասարակարգի զարգացման, կյանքի զարգացման նոր ուղիների ու ձևաչափերի ստեղծման ու զարգացման: Առաջարկվում է Ինդոնեզիայի հաջողված փորձը տեղայնացնել Հայաստանում: Սուբսիդավորման համար ընդգրկել աղքատ ընտանիքների 6-18 տարեկան անձանց կրթության ծախսերը: Տարեկան կրթություն ստանալու համար տրամադրվող գումարների չափը սահմանել ըստ հանրակրթական ուսուցման փուլերի (տարրական, միջնակարգ և ավագ դպրոցներ): Գումարների վճարման համար թողարկել «խելացի» քարտեր, որոնք հնարավոր կլինի օգտագործել հատուկ խանութներում (գրենական պիտույքներ, համապատասխան տարիքի համար նախատեսված հագուստի խանութներ և այլն):

Ինչպես Ինդոնեզիան, այնպես էլ Հայաստանն ունի զբոսաշրջային ներուժ:

Զբոսաշրջության ոլորտը Հայաստանի հեռանկարային ոլորտներից է: Ինդոնեզիայի զարգացման փորձը ուսումնասիրելով՝ Հայաստանը կարող է ընդօրինակել բաց սահմանի և հյուրանոցների բազմազանության դրույթները:

Ինդոնեզիայի որդեգրած քաղաքականության հաստատումը տնտեսական աճն է և զարգացող ժողովրդավարական հասարակության շրջանակներում քաղաքական կայունության ամրապնդումը:

Այսպիսով, կարծում ենք, Ինդոնեզիայի տնտեսական փորձի ուսումնասիրությունն ու բերված առաջարկությունները կարող են հանգեցնել Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության որակական փոփոխությունների՝ ապահովելով տնտեսության թոփառված զարգացումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. А. В. Попов, “Экономика Индонезии: современное состояние и тенденции развития”, М., 2019.
2. Л. Ф. Пахомова, “Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия)”, стр. 194.
3. Growth and Inequality: The Case of Indonesia, 1960-1997, Table 5, p. 27.
4. Indonesia Source Book. Jakarta, 1994, p. 72-74.
5. Kaufman G. G., Krueger T. H., Hunter, W. C. (1999) The Asian Financial Crisis: Origins, Implications and Solutions. Springer.
6. Public Debt and Its Determinants in Market Access Countries, Results from 15 Country Case Studies, March 2005, The World Bank, p. 50.
7. Rosser A., The Politics of Economic Liberalisation in Indonesia: State, Market and Power. – Richmond: Curzon, 2002, p. 42.
8. Prof. Dr Boediono. Ekonomi Indonesia dalam Lintasan Sejarah. Jakarta, 2016, h.171.
9. [http://presidenri.go.id/Laporan 4 Tahun Pemerintahan Joko Widodo – Jusuf Kalla](http://presidenri.go.id/Laporan%204%20Tahun%20Pemerintahan%20Joko%20Widodo%20%E2%80%93%20Jusuf%20Kalla). h.54.
10. <http://www.satuharapan.com/read-detail/read/6400-mahasiswa-miskin-di-papua-butuh-beasiswa-bidikmisi>
11. <https://countryeconomy.com/gdp/indonesia?year=1997>
12. <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=1997&locations=ID&start=1986>
13. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ID>
14. <https://lldikti8.ristekdikti.go.id/wp-content/uploads/2019/07/Permenristekdikti-6-2019-Bantuan-Biaya-Pendidikan-bagi-Mahasiswa-Miskin-Berprestasi.pdf>
15. https://polpred.com/?ns=1&ns_id=1158426
16. <https://www.kemdikbud.go.id>
17. <https://www.sgs.co.id/en/our-company/about-sgs/sgs-in-brief/sgs-in-indonesia>
18. www3.bkpm.go.id/en/statistic/foreign-direct-investment-fdi

ԻՆԴՈՆԵԶԻԱՅԻ «ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԸ»

Համառոտագիր: Տվյալ հոդվածի շրջանակներում ուսումնասիրվել է Ինդոնեզիայի Հանրապետության «տնտեսական հրաշքի» ժամանակաշրջանը: Ուսումնասիրվել են տնտեսական զարգացման հետևյալ կարևորագույն փուլերը. «Նոր կարգի» հաստատում, նավթային հեղաշրջում, ազատականացման բարեփոխումներ, «Նոր կարգի» զարգացում: Նկարագրվել են յուրաքանչյուր շրջափուլի գերակա ոլորտները, ներկայացվել են կատարված փոփոխությունները: Վերլուծվել է կառավարության կողմից վարած քաղաքականությունը: Առանձնացվել են տնտեսության թռիչքաձև զարգացման համար գերակա ոլորտները և արվել են որոշակի առաջարկություններ:

Բանալի բառեր. տնտեսական հրաշք, ֆինանսատնտեսական ճգնաժամ, «Նոր կարգի» ժամանակաշրջան, ներդրումներ, գյուղատնտեսական արտադրություն, արտահանում

Татевик Парсаданян
Татевик Шагинян

«ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЧУДО» ИНДОНЕЗИИ

Аннотация: В данной статье был рассмотрен период «экономического чуда» Республики Индонезия. Изучены следующие важнейшие этапы экономического развития: установление «Нового порядка», нефтяная революция, реформы либерализации, развитие «Нового порядка». Описаны приоритетные области каждого цикла, были представлены внесенные изменения. Проанализирована политика правительства. Выделены приоритетные области быстрого развития экономики и представлены конкретные рекомендации.

Ключевые слова: экономическое чудо, финансово-экономический кризис, период “Нового порядка”, инвестиции, сельскохозяйственное производство, экспорт

Tatevik Parsadanyan
Tatevik Shahinyan

“THE ECONOMIC MIRACLE” OF INDONESIA

Abstract: This article has reviewed the period of the “economic miracle” of the Republic of Indonesia. The following most important stages of economic development have been studied: establishment of “New scheme”, oil revolution, liberalization reforms, development of “New scheme”. The priority areas of each cycle have been described and changes made have been presented. The government policy has been analyzed. The priority areas for rapid development of the economy have been emphasized and specific recommendations have been made.

Keywords: economic miracle, financial and economic crisis, period of “New scheme”, investments, agricultural production, export